

<http://dx.doi.org/10.17651/POLON.40.10>

KRZYSZTOF NOWAK

Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków

ORCID: 0000-0002-2968-5694

ŁUKASZ HALIDA

Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków

ORCID: 0000-0002-1393-9522

I Warsztaty *eFontes*

„Reprezentatywność: gatunki i funkcje”

Instytut Języka Polskiego, Kraków, 12–13 grudnia 2019 r.

W dniach 12–13 grudnia 2019 roku w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie odbyły się I Warsztaty *eFontes* pod hasłem „Reprezentatywność: funkcje i gatunki piśmiennictwa”. Realizowany w latach 2018–2023 ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki projekt „*eFontes*. Elektroniczny korpus polskiej łaciny średniowiecznej”¹ (<https://scriptores.pl/efontes>) zakłada m.in. trzykrotne powiększenie korpusu oraz wydzielenie w jego obrębie anotowanego ręcznie podkorpusu. W zamierzeniu prace winny przyczynić się także do upowszechnienia metod językoznawstwa korpusowego w badaniach nad językiem, historią i kulturą średniowiecza.

Organizowane co roku w ramach projektu konferencje służyć mają przede wszystkim rozpoznaniu stanu badań nad zróżnicowaniem łacińskiego piśmiennictwa średniowiecznej Polski. Tematy przewodnie kolejnych edycji warsztatów będą odpowiadać ważkim problemom związanym z planowaniem, tworzeniem i wykorzystaniem korpusu historycznego. Tym samym spotkania staną się okazją zarówno do prezentacji samego projektu, jak i do

¹ Elektroniczny korpus polskiej łaciny średniowiecznej. Kontynuacja prac (11H 17 0116 85).

dyskusji nad jego założeniami w interdyscyplinarnym gronie ekspertów – językoznawców, literaturoznawców, historyków, historyków filozofii czy sztuki.

I Warsztaty otworzył Maciej Eder, dyrektor IJP PAN, który powitał uczestników i zgromadzoną publiczność, podkreślając różnorodność poruszanych tematów. Organizator konferencji, Krzysztof Nowak (IJP PAN), przedstawił najpierw krótko założenia projektu, a następnie wprowadził zebranych w tematykę warsztatów, omawiając problemy, jakich nastęrcza w korpusie historycznym realizacja postulatu reprezentatywności funkcjonalnej i gatunkowej. Planowanie korpusu jest utrudnione, gdyż brak syntetycznych ujęć zakresu i funkcji łacińskiego piśmiennictwa w średniowiecznej Polsce, a także baz danych, które pozwoliłyby szacować np. zasięg tekstów w kulturze epoki. Gatunkowa i funkcjonalna klasyfikacja tekstów musi polegać na typologiach stosowanych w innych korpusach, np. w The Helsinki Corpus of English Texts, czy w opracowaniach z serii „Typologie des Sources du Moyen Âge Occidental”, które jednak nie zawsze przystają do specyfiki produkcji piśmienniczej w Polsce. W kolejnym referacie poświęconym korpusom historycznym Dorota Adamiec i Włodzimierz Gruszczyński (IJP PAN) omówili zagadnienie reprezentatywności gatunkowej i trudności związane z utrzymaniem zrównoważenia, odwołując się do swoich doświadczeń w pracy nad Elektronicznym Korpusem Tekstów Polskich XVII i XVIII w. (do 1772 r.), tzw. KorBą.

Panel dotyczący piśmiennictwa fachowego otworzył referat Elżbiety Witkowskiej-Zaremby (Instytut Sztuki PAN), w którym badaczka zreferowała stan prac dokumentacyjnych i wydań tekstów teoretycznomuzycznych w zbiorach polskich, szczególną uwagę zwracając na teksty związane z liturgią. Agnieszka Maciąg-Fiedler (IJP PAN) omówiła zaś typologię polskich tekstów astronomicznych doby średniowiecza oraz stan ich edycji. Monika Mansfeld (UŁ) zarysowała historię rozwoju piśmiennictwa filozoficznego w Polsce, a także wskazała teksty, które należałoby jej zdaniem włączyć do korpusu. Następnie Krzysztof Bracha (Instytut Historii UJK) przedstawił stan badań nad sermونیstyką średniowieczną, wskazując na problemy źródłoznawcze oraz najważniejsze postulaty dotyczące edycji kazań. Wreszcie Rafał Wójcik (Biblioteka Uniwersytecka UAM) poruszył temat powstałych w Polsce traktatów mnemotechnicznych z XV i XVI w., a zwłaszcza ich wzorów oraz użytej w nich terminologii mnemotechnicznej.

Ostatnie dwa referaty w pierwszym dniu obrad wygłosili młodzi badacze. Michał Kulpa (Instytut Historii UJ) omówił dzieła hagiograficzne o św. Wojciechu, szczególnie nacisk kładąc na ich tradycję rękopiśmienną. Natomiast Łukasz Halida (IJP PAN), doktorant w projekcie *eFontes*, dokonał przeglądu gatunków i treści dotyczących liturgii traktatów powstałych na ziemiach polskich w średniowieczu, wskazując na motywy ich powstania i zróżnicowanie form. Pierwszy dzień warsztatów podsumował Michał Rzepiela, zwracając uwagę na bogactwo poruszanej w referatach tematyki oraz ożywione dyskusje towarzyszące referatom.

Drugi dzień warsztatów otworzył panel młodych badaczy poświęcony historiografii. Problemy związane z niejednoznacznością typologii źródeł średniowiecznych na przykładzie kroniki Galla Anonima przybliżył Norbert Gołdys (IJP PAN). Iwona Krawczyk, Zdzisław Koczarski i Michał Rzepiela (IJP PAN) zaprezentowali cele i postępy prac

w projekcie Długosz 2.0, kierowanym przez tego ostatniego i zakładającym powstanie elektronicznego korpusu dzieł Jana Długosza oraz narzędzi analizy ich języka.

Kolejne referaty dotyczyły epigrafiki oraz piśmiennictwa prawniczego i pragmatycznego. Marek A. Janicki (Instytut Historyczny UW) omówił stan badań nad epigrafiką średniowieczną i wczesnonowożytną w Polsce, postulując włączenie do korpusu *eFontes* – oprócz napisów zachowanych – także tych, których teksty znamy wyłącznie z przekazów rękopiśmiennych i drukowanych. Do badań nad prawem średniowiecznym wprowadził uczestników Maciej Mikuła (Wydział Prawa i Administracji UJ). Referent zwrócił uwagę na stan prac nad wydaniem tekstów prawnych oraz założenia powstającego repozytorium zabytków polskiego prawa. Maciej Zdanek (Archiwum UJ) przedstawił z kolei w swoim referacie typologię tekstów pragmatycznych z kręgu Uniwersytetu Krakowskiego oraz stan wydań i badań nad nimi. Piśmiennictwu pragmatycznemu średniowiecznego miasta poświęcone było wystąpienie Marcina Starzyńskiego (Instytut Historii UJ), w którym prelegent omówił piśmiennictwo krakowskiego trójmiasta (Kraków–Kazimierz–Kleparz).

Ostatni panel warsztatów, dotyczący pogranicza łaciny i polszczyzny, zapowiadał kolejną edycję warsztatów poświęconą „Granicom, cezurom i epokom”. Anna Ledzińska (IJP PAN) przybliżyła słuchaczom zagadnienie interferencji językowych pomiędzy staropolszczyzną i łaciną oraz wskazała, w jaki sposób korpus *eFontes* może być wykorzystany w badaniach nad dawną polszczyzną. O użyteczności i istotnej roli korpusu KorBa w badaniach nad językiem łacińskim mówiły Renata Bronikowska i Katarzyna Kryńska (IJP PAN), prezentując metody wyszukiwania łacińskich fragmentów oraz wnioski na temat roli łaciny w polskich tekstach z XVII–XVIII w.

Dwudniowe obrady złożyły się na bogatą panoramę stanu badań nad średniowiecznym piśmiennictwem w Polsce. W warsztatach wzięli udział znakomici badacze z różnych ośrodków akademickich (Kielc, Krakowa, Łodzi, Poznania, Warszawy), reprezentujący odmienne spojrzenia na tekst: językoznawcy, filolodzy, leksykografowie, wydawcy tekstów oraz historycy. Prelegentki i prelegenci sformułowali mnogie sugestie odnośnie do struktury korpusu *eFontes* oraz włączanych doń tekstów. Zarówno dyskusje nad referatami, jak i te w kularach pozwoliły wskazać hipotezy badawcze, w których weryfikacji korpus mógłby pomóc.

Warsztaty miały charakter otwarty, gromadząc słuchaczy zainteresowanych tematyką mediewistyczną, a także korpusową. Ponieważ jednym z celów projektu jest wsparcie rozwoju młodych uczonych, z tego środków przyznano w trybie konkursowym cztery minigranty konferencyjne, które pozwoliły wziąć udział w obradach młodym badaczom.

Pozostaje mieć nadzieję, że równie owocna okaże się kolejna edycja konferencji, zaplanowana na grudzień 2020 r.

